

SKAL ALT MULIG HETE "FORSKNING"?

Cecilia Häggström (1999) skiller mellom forskning og praksis, og dette ser ut til å falle enkelte arkitekter tungt for brystet. (Caldenby 2000, Gromark 2000) Kanskje dette er en ubetydelig krangel om vide kontraste definisjoner av forskning. «Forskning» får gjerne en litt løsere betydning utenom en doktorgradsavhandling (der poenget er å vise at man behersker tankegangen til formell forskning), men jeg vil likevel påpeke noen ulemper med en altfor vid definisjon.

Arkitektur har mange tradisjoner

Arkitektur som fag har en pluralitet av akademiske tradisjoner. For å nevne bare noen av dem, er det klare forskningstradisjoner innen f.eks. byggforskning, planlegging og den svenske bostadsforskningen. Disse har bidratt til design, men denne forskningen har også blitt anklaget for å fjerne seg fra praksis.

Faget har også en sterk og langt mer sentral tradisjon innen arkitekturhistorie. Hvorvidt dette er historisk forskning har ikke vært viktig. Noen arkitekturhistorikere jeg snakker med, vegrer seg for betegnelsen som «fors-

ker». Arkitekturhistorie har ofte, men ikke alltid, hatt en annen og mer normativ hensikt enn «ren objektiv» historie, men «rene» historikere kan erkjenne at også de har en del normative hensikter. (Lunden 1984 og Nielsen 1994) Kanskje arkitekturhistorie og akademisk historieskriving finner mer felleskap som forskning etter hvert, fra hver sin side av saken.

Reflekterende arkitekturkritikk har vært en viktig tradisjon, både som litteraturstrømninger, som tidskriftdebatt (både «glossy» og vitenskapelig) og som juriering av konkurranser.

Arkitekturteori kan beskrives som flere tradisjoner, f.eks. arkitekturteori til inspirasjon for handling kontra arkitekturteori som kunnskapssøkende på mer generelt nivå. Arkitekturteori har vært viktig som kommentar til praksis, i vekselvirkning med praksis. En god del har sin berettigelse som inspirasjon eller manifest, selv om nyere arkitekturteori er blitt mer nøktern. Det er relativt lite innen arkitekturteori som kan eller bør etterprøves ved forskning slik det gjøres med naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige teorier; dette tjener som oftest ingen hensikt.

Praktiskyrkesutøvelse trekker på alle de akademiske tradisjonene og bruker også forskningsresultater og vitenskapelig tenkning, men alltid blant annet. Praksis bruker på liknende måte mer eller mindre uformelle datainnsamlinger og analyser etter mer eller mindre forskningspregete metoder. Innen et arkitekturprosjekt er det som oftest ikke hensiktsmessig å drive forskning lenger enn dette. Prosjektet fokuserer heller på handling og et konkret produkt. Forskning er alltid bare en del som integreres i en større helhet. Praksis er da langt mer enn forskning.

Skal alt hete «forskning»?

Jeg aner misforståelser eller statusjag når jeg hører at gamle, ærverdige arkitektutradisjoner eller praksis plutselig skal hete «forskning». Her blir det ikke vekselvirkning, men identitet, en sammensmeltning av betydninger. Det er neppe meningen å forandre på tradisjonene. Endringen blir bare i navnet.

Å kalle f.eks. praksis for forskning er ikke begrunnet i referenser til hva ordet «forskning» faktisk betyr som praktisert hittil i andre fag. Her prøver enkelte arkitekter å ta et ord (opprinnelig fra andre fag) og gi det en helt egen definisjon, evt. felles med andre design fag som mangler forskningstradisjoner. (Arkitektur mangler ikke en forskningstradisjon, men har utviklet flere.)

Det er verd å merke seg likheter i forskjellige tenkemåter, fellespreg som gir god kvalitet i både enhver tenkemåte og i nyttig, praktisk virksomhet. Men det er mange typer kunnskap og mange former for utvikling av ny kunnskap utenom forskning, og det er verd å merke seg forskjellene. Vekselvirkning mellom tenkemåter betyr ikke at den ene er den andre, f.eks. man veksler mellom handling og refleksjon, men dette betyr ikke at handling er refleksjon.

Naturvitenskapelige fag har alltid hatt rimelig klare skiller mellom grunnforskning, anvendt forskning og praksis. Her har det vært produktiv vekselvirkning mellom forskning og praksis. Praksis er vel så viktig i tilegnelsen av ny kunnskap, men det heter ikke «forskning» for det. Der det er hensiktsmessig, blir formell forskning også foretrekt av utviklingsprosjekter utført av ekspertgrupper, og disse har ikke problemer med å legitimere seg på egne premisser, fordi de er så åpen-

bart hesiktsmessige. (Gibbons et. al. 1997)

Fag med forskningstradisjoner skiller klart mellom forskning og f.eks. forsøk, demonstrasjonsprosjekt, utviklingsprosjekt, evalueringsprosjekter og utredning. Alle disse har sine særpreg og egne bruksområder.

Mitt eget fag, sosiologi, var lenge preget av statusjag gjennom en uhensiktsmessig etteraping av naturvitenskapelig forskning. Først etter mange tiår ble faget bevisst sin egenart. Både fagets emne og hensikten med å studere dette emnet er helt annerledes enn i naturvitenskap. Ofte er teoriskrivning mer fruktbar enn empirisk forskning. Konfrontasjon med naturvitenskapelige standarder for god forskning hadde likevel en god effekt på sosiologi, etter at faget greide å skille klinten fra hveten i slike krav. Forskere som bruker statistiske metoder er nå bevisst disses begrensninger, og forskere som bruker case studie metoder skjønner hvilke kvalitetskriterier som må gjelde. Uten denne utfordringen kunne sosiologi, inspirert av store tenkere som Weber og Marx, ha degenerert i hendene på mindre dyktige tenkere til løs journalistikk og ukritiske opinioener.

Samfunnsvitenskap måtte også bli bevisst grensen mellom forskning og praksis. En fruktbar vekselvirkning oppsto i tidlige former for aksjonsforskning (en tradisjon i Norge fra Einar Thorsrud, Yngvar Løchen, Thomas Mathiesen, Arne Næss), men senere tok konsulentvirksomhet overhånd i slike prosjekter slik at forskere mistet eller slurvet på forskningsdelen. Det var vanskelig å holde empiri og normative anbefalinger fra hverandre. Samfunnsfagene tok selvkritikk på dette og trakk opp en klarere grense mellom forskning og det som skal hete «profesjonelt arbeid». (Kalleberg 1992) Det skal være en forskjell, og dermed en vekselvirkning, selv innen ett og samme prosjekt. Med dette i mente, etterlyser nå EUs femte rammeprogram mer aksjonsforskning.

Hvordan få tak i forskningsmidler?

Visst er dette vanskelig; det er sterk konkurranse, og visst er det for få arkitekter i komiteene som bedømmer søknadene. Men ellers er det et problem at en del arkitekter ikke vet hvordan man skal skrive gode søkna-

der.

Det er ikke nok å «døpe om» tidligere ferdigheter. Finansieringsorganer blir ikke lurt av forskningsterminologi brukt som faneord. Når de får et prosjektforslag der de ikke kjenner igjen tankegangen eller aktiviteten som forskning i ordets alminnelig (tverrfaglig) betydning, steiler de, og arkitekter får merkelappen som «fabulerende».

Det er ikke kombinasjoner av naturvitenskapelig, samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning som motvirker etablering i forskersamfunnet, fordi det finnes tverrfaglig forskning i slike kombinasjoner allerede. Det som skader er heller slurvet forskningshåndverk, retorisk og uriktig bruk av vitenskapelige ord og begreper, sammenblanding av normative og empiriske påstander, utgangspunkt i normative teorier som ikke kan eller skal etterprøves, og «metoder» der et innhold av individuell subjektivitet skjules bak en falsk ferniss av systematikk. Forskere som nekter å lese instruks og følge forskningsrådets oppsett for et prosjektforslag får heller ikke penger.

Arkitekter innen arkitekturens små, men etablerte forskningstradisjonene har klart å få tak i forskningsmidler. De har lært å bytte ut retorikk med nøktern ærlighet, og har lært at «koden» for et prosjektforslag slett ikke skal brytes for å vise kreativitet. Det er også mulig å få penger fra enkelte forskningsråd for andre typer prosjekter når dette er mest hensiktsmessig, men da må man være ærlig, og ikke prøve å skape illusjoner om at prosjektet er noe annet enn det er.

Legitimering på eget grunnlag

En del kunstneriske og praktiske virksomheter mangler egne forskningstradisjoner av den meget gode grunnen at de aldri har hatt behov for slike. De kan ganske enkelt oppfylle universitetenes krav om forskningsbasert undervisning ved å vise til forskning i andre fag som bidrar til basiskunnskapen. Å «forske» uten at det er hensiktsmessig fører til parasitisk «elfenbenstårn» forskning der både problemstillingene og resultatene er lite relevant for praksis. Eller det fører til forvrengning av forskningens tenkemåte med påfølgende avslag fra finansieringsorganer og avvisning i tverrfaglige vitenskapelige forum. Eller i verste fall fører det til for-

vregning av selve faget ved at det blir tvunget inn i en for trang ramme, slik det sjedde med sosiologi.

Det gjelder først og fremst å spørre hva som er hensiktsmessig og så velge fra hele spektrum av faglig aktivitet, men uten å miste oversikt over hva som er hva. Forskning kan bidra med tilgrensede faktasamling i bestemte og avgrensede emner innen arkitektur. Arkitektur er langt større og bredere enn vitenskapenes trange og spesialiserte domener, og arkitektpraksis er i tillegg avhengig av et kreativt sprang eller intuitiv kunnskap utover alt som vitenskapene kan gi som grunnlag. Andre tenkemåter, som refleksjon, kritikk, utredning, og utviklingsprosjekter har sikkert vel så mye å gi.

Faget kan gjerne videreutvikle de små forsknings-tradisjonene til bedre hjelpevitenskaper for design. Det bør stilles strengere krav til relevans og hensiktsmessighet slik at forskningen virkelig bidrar til praksis, men da må begge parter lære mer om hverandres muligheter og begrensninger. Det er bra at dette begynner å skje, at en uheldig polarisering forsøkes å snues om til fruktbar vekselvirkning. (Påbegynt av Arkus etter oppdrag fra Riksbankens Jubileumsfond ifølge Gromark)

Ellers bør arkitekter fremheve sine egne tradisjoners hensiktsmessighet. Kunnskapsbegrepet idag er mye bredere enn den tradisjonelle akademisk vitenskapelig kunnskap. Arkitekter bør kjempe for at utviklingsprosjekter og praksis vurderes like høyt som forskning der forskningsprosjekter telles opp for meritter i et universitetssystem. Kanskje dette er nettopp hva Caldenby mener når han refererer til praksis i forhold til «Research Assessments» i Storbritannia. For å oppnå dette, må Gromarks «inre arkitekturvitenskapelige kriterier» gjøres eksplisitte. Former for «peer review» og juriering må forklares og rettfærdiggjøres for utenforstående. Men for å oppnå status på egne premisser må tradisjonene nettopp legitimeres på eget grunnlag, de må hete det de heter fra før, de må representere egne meritteringssystemer, og de må i hvert fall ikke blandes sammen i et «utvidet forskningsbegrep» som etterhvert betyr alt og ingenting.

Linn Mo, første amanuensis
Institutt for by- og regionplanlegging
NTNU, Trondheim

Referanser

- Caldenby, C. (2000). «Forskning och praktik: Särart eller samverkan?» Nordisk Arkitekturforskning 1–2:00, ss. 97–100.
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P., Trow, M. (1997). *The New Production of Knowledge*. London: Sage.
- Gromark, S. (2000). «Arkitektur – ett forskningsfält med egenart.» Nordisk Arkitekturforskning 1–2:00, ss. 101–108.
- Hägström, C. (1999). «Designforskningens möjligheter.» Nordisk Arkitekturforskning 3:99, ss. 7–12.
- Kalleberg, R (1992). *Konstruktiv samfunnsvitenskap: en fagteoretisk plassering av «aksjonsforskning»*. Oslo: Institutt for sosiologi.
- Lunden, K. (1985). *Dialog med fortida*. Oslo: Det norske samlaget.
- Nielsen, H. B. (1994). «Forførende tekster med alvorlig hensikter.» Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2/1994.